

ISHLAB CHIQRISH QOBILIYATI VA UNING CHEGARALARI

Iskandarov Bekzod Abdijalilovich

SamISI, "Iqtisodiyot nazariyasi"

kafedrasi katta o'qituvchisi

Annotatsiya: Ushbu maqola jahon amaliyotida iqtisodiyot nazariyasini o'rganish, ishlab chiqarish jarayonini rivojlanish bosqichlarini tahlil etish, ishlab chiqarish qobiliyati va uning chegaralari muallif tomonidan o'rganilgan hamda fikr-mulohazalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: iqtisodiyot nazariyasi, rivojlangan davlatlar tajribasi, klassik va neoklassik, ishlab chiqarish nazariyasi modeli.

MANUFACTURING CAPACITY AND ITS LIMITS

Iskandarov Bekzod Abdizhalilovich

senior teacher of department

"Economic theory", SamIES

Abstract: In this article, the study of economic theory in world practice, the analysis of the stages of development of the production process, the production ability and its limits are studied by the author, and opinions are given.

Key words: economic theory, experience of developed countries, classical and neoclassical, production theory model.

Iqtisodiyot nazariyasining asosiy muammosi cheklangan resurslar sharoitida cheksiz ehtiyojlarni qondirish o'rtasidagi ziddiyatni hal qilishdan iborat. Resurslardan foydalanishning turli xil alternativ variantlari mavjud bo'lib, ulardan eng samaralisi tanlanadi, ya'ni eng ko'p mahsulot va xizmatlarni ishlab chiqarish imkonini beradigan variant aniqlanadi.

Cheklangan iqtisodiy resurslar jamiyatning barcha ehtiyojlarini bir vaqtning o'zida qondirishga imkon bermaydi. Shuning uchun jamiyat qaysi

tovarlar ishlab chiqarilishi va qaysilaridan voz kechish kerakligini belgilashi, ya'ni ma'lum bir tanlovni amalga oshirishi kerak. Resurslar va texnologiyalarni hisobga olgan holda, ma'lum bir davrda bir vaqtning o'zida ishlab chiqarilishi mumkin bo'lgan tovarlar va xizmatlarning maksimal miqdori bu tanlovning natijasi bo'ladi. Jamiyatning ishlab chiqarish imkoniyatlaridan to'liq foydalanish uchun iqtisodiyot resurslardan to'liq foydalanish va ishlab chiqarishning maksimal hajmiga erishish sharoitida faoliyat yuritishi zarur.

To'liq bandlik ishlab chiqarishga barcha mavjud resurslarni jalb qilishni anglatadi, ya'ni har bir mehnatga layoqatli shaxs ish bilan ta'minlanishi, ekin maydonlari, bino va inshootlar yoki kapital jihozlar kabi resurslar bo'sh qolmasligi kerak.

Bundan tashqari, ishlab chiqarishning to'liq hajmi ham resurslarni samarali taqsimlashni anglatadi, ya'ni resurslardan shunday foydalanish, ular eng yaxshi texnologiyalardan foydalangan holda mahsulotning umumiy hajmiga eng katta hissasini qo'shishi mumkin.

Bozor iqtisodiyoti sharoitida ishlab chiqarish imkoniyatlarining muayyan chegaralari mavjud. Cheklangan resurslar tufayli iqtisodiyot to'liq bandlik va to'liq ishlab chiqarish sharoitida ham mahsulot va xizmatlarni cheksiz miqdorda ishlab chiqarishni ta'minlay olmaydi. Ishlab chiqarish imkoniyatlari chegaralari 1-jadvalda keltirilgan.

1-jadval

Resurslarni to'liq band qilgan holda ishlab chiqarish imkoniyati

№	Маҳсулот тури	Муқобил вариантлар				
		A	B	C	D	E
1	2	3	4	5	6	7
1	Нон (млн.дона)	0	1	2	3	4
2	Тегирмон (минг.дона)	10	9	7	4	0

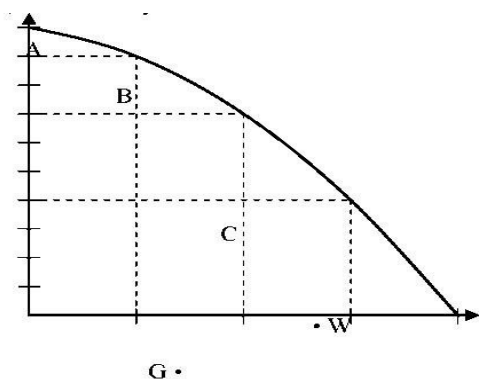
Ishlab chiqarish imkoniyatlari chegaralarini yaxshiroq ifodalash uchun quyidagi taxminlar amalga oshiriladi:

- iqtisodiyot faqat ikki turdagi mahsulot ishlab chiqaradi non (iste'mol mahsuloti sifatida) va tegirmon (ishlab chiqarish vositasi sifatida);
- iqtisodiy resurslarning doimiy miqdori va sifati;
- mehnat unumdorligi va doimiy texnologiya.

Mavjud resurslar cheklanganligi sababli, bir vaqtning o'zida tegirmon va non ishlab chiqarishni ko'paytirish imkoniyati cheklangan. Cheklangan resurslar cheklangan ishlab chiqarishni anglatadi. Bunday sharoitda tegirmonlar sonining ko'payishiga non ishlab chiqarishni qisqartirish orqali erishiladi. Aksincha, don yetishtirishni ko'paytirish afzalroq bo'lsa, buning uchun zarur bo'lgan resurslarni faqat tegirmon ishlab chiqarishni kamaytirish orqali olish mumkin.

Ishlab chiqarish qobiliyati egri chizig'ining grafik ko'rinishi 1-rasmda ko'rsatilgan.

Tegirmon (ming dona)

1 - rasm. Ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'i.

Ishlab chiqarish qobiliyati egri chizig'idagi har bir nuqta ikkita mahsulotning maksimal chiqishini ifodalaydi. Jamiyatning turli xil mahsulot kombinatsiyalarini tanlash qobiliyati egri chiziq ichida yotadi.

Non va tegirmon ishlab chiqarishning turli kombinatsiyalarini amalga oshirish uchun jamiyat mavjud resurslarning to'liq bandligini va ishlab chiqarishning to'liq hajmini ta'minlashi kerak. Non va tegirmon ishlab

chiqarishning barcha kombinatsiyalari barcha mavjud resurslardan maksimal darajada samarali foydalanish natijasida olinishi mumkin bo'lgan maksimal miqdorlarni ifodalaydi.

Iqtisodiyotda resurslarning to'liq bandligini va ulardan samarali foydalanishni ta'minlash uchun bu ikki resursning tanlangan hajmi ishlab chiqarish imkoniyatlari egri chizig'i deb ataladigan ABCW egri chizig'ida joylashishi kerak. Ushbu egri chiziqning chap tomonidagi har bir nuqta resurslardan kam foydalanishni ko'rsatadi.

Jamiyat ushbu mahsulotlar kombinatsiyasidan faqat bittasini tanlashga majbur: ko'proq tegirmon ishlab chiqarish har bir tegirmonda non ishlab chiqarishni qisqartirishni anglatadi va aksincha. Berilgan mahsulot miqdorini olish uchun tashlab yuborilishi kerak bo'lgan boshqa mahsulotlar soni ushbu mahsulotning imkoniyat qiymati deb ataladi.

Ishlab chiqarish samaradorligini oshirish iqtisodiy taraqqiyotning asosini tashkil etadi. Zero, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligini oshirmasdan turib, mamlakat oldida turgan asosiy vazifa – xalq farovonligini oshirish vazifasini hal qilib bo'lmaydi. Har bir iqtisodiy tizimda samaradorlikning o'ziga xos mazmuni ishlab chiqarishning ijtimoiy shakli, ishlab chiqarish omillari va natijalarining o'ziga xosligi bilan belgilanadi. Tarixiy taraqqiyotning barcha bosqichlarida jamiyatni qiziqtirgan savol: yakuniy ishlab chiqarish natijasi qanday xarajat va resurslar hisobidan erishiladi? Shuning uchun ishlab chiqarish samaradorligi va uni oshirish muammosi iqtisodiy nazariyaning dolzarb muammosi bo'lib kelgan va shunday bo'lib qoladi. U doimo jamiyatning diqqat markazida bo'lib turadi. Ishlab chiqarish samaradorligi uning natijalarini ijtimoiy ehtiyojlarga muvofiqligiga erishishda namoyon bo'ladi.

Ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligi – yakuniy natijaning uni olish xarajatlari nisbati. Ishlab chiqarish samaradorligi uning natijalarini ijtimoiy ehtiyojlarga muvofiqligiga erishishda namoyon bo'ladi. Samaradorlikning iqtisodiy mazmuni deganda doimo ishlab chiqarishning yakuniy natijalari va

ishlab chiqarish uchun sarflangan xarajatlar o'rtasidagi nisbat tushuniladi. Boshqacha aytganda, ijtimoiy ishlab chiqarish samaradorligining mezonini eng kam xarajat bilan eng yuqori natijalarga erishishdir.

Ishlab chiqarishning iqtisodiy samaradorligini tavsiflash uchun ishlab chiqarishga jalb qilingan omillarning unumdorligini, ulardan samarali foydalanish darajasini aks ettiruvchi ko'rsatkichlar tizimi qo'llaniladi. U bir qator ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi: mahsulot sifati, uning ijtimoiy ehtiyojlariga muvofiqligi, mehnat unumdorligi, kapital va mehnat nisbati, kapital unumdorligi, kapital sig'imi va boshqalar. Mahsulot sifatining o'sishi ishlab chiqarish samaradorligining eng muhim ko'rsatkichidir. Yuqori sifatli mahsulotlar ishlab chiqarishni kengaytirish ishlab chiqarishning intensiv turini rivojlantirish belgisi, fan-texnika taraqqiyotining o'ziga xos xususiyatidir.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati

1. Mc Connell, Bruc. Economics. 19th edition. Mcgraw-hill/Irvin, USA, 2014
2. N.Gregory Mankiw. Principles of Economics, 7th edition. Amazon, USA 2014.
3. Paul A. Samuelson, William D. Nordhaus. Economics. 19th edition. McCraw- Hill Companies. USA. 2009
4. Xodiyev B.Yu., Shodmonov Sh.Sh. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T.: “Barkamol fayz media” 2017. - 783 – bet
5. O'lmasov A., Vahobov A.V. Iqtisodiyot nazariyasi. Darslik. – T.: “Iqtisod- Moliya” 2014.-480 – bet